

רשות העתיקות

לגעת בעבר

התנערה מ"האלמונים שפגעו בבית כנסת" ואף פרסמה מאמרי מערכת בגנות המעשה.

המעשה עצמו פוגע במורשת של כולנו, אך מלבד זאת הכתובות שרוסו באתר, התוקפות אישית את מנהל רשות העתיקות אינן נסבלות. אין זו צורת ויכוח שניתן להשלים עמה. אלימות וונדליזם אינם יכולים להתעטף באצטלה של הגנה על קודשי ישראל. מעשה הפשע נתעב, ללא קשר למניעיו של העושה. האחראים לשלטון החוק חייבים להקדיש כוח אדם, תקציבים וזמן לאיתור העבריינים ולהעמדתם לדין, כדי שמורשת העבר לא תהיה הפקר.

פרופ' איוון פרידמן, יו"ר מועצת רשות העתיקות

הפגיעה הקשה בבית הכנסת של חמת טבריה היא רק אחת משרשרת של ארועי ונדליזם באתרי מורשת שהתרחשו לאחרונה. הפגיעה בשער הכנעני בתל ירמות וההשחתה בכבשן הגדול בבית שמש הם אירועים מזעזעים בסדרה הולכת וגוברת של מעשי פשע שדומה כי הגיעו לשיאם בחמת טבריה. השחתה של בית כנסת מהמאה הרביעית, פגיעה מכוונת וברברית באחת מרצפות הפסיפס השלמות והיפות ביותר שנותרו לנו הוא מעשה שהיה מכונה פוגרום לו נעשה במקום אחר.

יש לעשות כל מאמץ למצוא את המחבלים שכנראה אינם מייצגים ציבור רחב, שכן העיתונות החרדית לגוניה,

שחלקה הסיתה קודם להפגנות נגד רשות העתיקות

שונות

פעילות
חינוכיתתצוגות
ארכיאולוגיותמינהל
שימורחפירות
ארכיאולוגיות

חפירות ארכיאולוגיות

מטמון זהב וכסף מרהיב בן 2000 שנה נחשף בחפירה ארכיאולוגית שניהלה רשות העתיקות באזור קריית גת

המטמון כולל כ- 140 מטבעות מזהב וכסף, לצד תכשיטי זהב ויתכן שהוחבא בעת מצוקה בתק' מרד בר כוכבא על ידי אישה בעלת אמצעים

מטמון עשיר ומרשים, ובו תכשיטים ומטבעות כסף וזהב מהתקופה הרומית, נחשף לאחרונה בחפירת הצלה שערכה רשות העתיקות באזור קריית גת ובמימון י.ש. גת - החברה הכלכלית לניהול פארק התעשייה בקרית גת.

בחפירה נחשפו שרידי חדרי מבנה מהתקופה הרומית והביזנטית. בחצר המבנה הובחן בור שנחפר באדמה ומולא מחדש. להפתעת הארכיאולוג, נתגלה בבור מטמון מרהיב ועשיר באיכותו, עטוף באריג בד, ממנו נותרו על הממצאים, פיסות אחדות.

לדברי הארכיאולוג אמיל אלג'ם, מנהל החפירה מטעם רשות העתיקות, "המטמון המרהיב כולל תכשיטים מזהב, ובהם עגיל צרוף ביד אמן בדגם של פרח וטבעת עם אבן יקרה ועליה חותם של אלה עם כנפיים, שני מקלות מכסף שיתכן ושימשו לאיפור, וכן כ- 140 מטבעות מזהב וכסף. המטבעות שנמצאו הם מימי הקיסרים הרומיים נירון, נרווה וטריאנוס, ששלטו באימפריה הרומית בין השנים 54 – 117 לספירה. על המטבעות מתנוססים דיוקנאות של הקיסרים, ובצידם האחר מופיעים תיאורי פולחן הקיסר, סמלי אחוות הלוחמים, ואלים מהמיתולוגיה, כיופטר היושב על כס או יופיטר מחזיק ברק בידו."

המטמון הוצא מן השטח והועבר לטיפול במעבדות הטיפול בממצאים של רשות העתיקות בירושלים.

* צילום מטמון: שרון גל, רשות העתיקות; צילום ממצאים: קלרה עמית, רשות העתיקות

מינהל שימור

שימור מתחם קבר דוד בהר ציון

ההיסטורי והתכנוני של המתחם, כולל זיהוי האתר ותיאור המקום בכתבי עולי הרגל. בהמשך, נסקר מצבו של המתחם, על מתחמי-המשנה שבו, כולל מצבו הפיסי-ההנדסי. כמו כן, נותח האתר מהיבטים שונים, והוערכו מרכיביו. על בסיסן של הערכות אלה גובשו מסקנות והוגשו המלצות לשימור המתחם ולפיתוחו.

* הפתח הצפוני לחדר ציון הקבר. צילום: אדר' שחר פוני, רשות העתיקות.

מתחם הר ציון וקבר דוד הוא מהמתחמים המרתקים והמורכבים בירושלים. הוא מאגד בתוכו מאות שנים של אמונות, פולחנים ומסורות, וכן רבדים של בנייה המעידים על מגוון שימושים, סגנונות בנייה וטכנולוגיות בנייה. הרשות לפיתוח ירושלים יזמה את שימורו של המתחם ואת שיקומו בשל היותו נתון בתהליך מתמשך של הידרדרות. העבודות מבוצעות בהדרגה בקבר דוד עצמו ובחזיתות המתחם, ובמהלכן הוסרו סכנות ונערכו פעולות שימור כדי להתאימו לביקור של קהל רב. עבודות השימור מבוצעות על ידי צוות משמרים ממינהל השימור ברשות העתיקות.

חלל קבר דוד הוא מבנה מסיבי, רב-תקופתי, המבוסס על כנסייה גדולה ומפוארת מהתקופה הביזנטית, ששמה 'ציון הקדושה'. בסוף התקופה האסלאמית הקדומה נהרסה הכנסייה הביזנטית על חומותיה, והיא נבנתה מחדש בתקופה הצלבנית בשם 'גברתנו של הר ציון'. זו כנראה התקופה שבה התפתחה המסורת המזהה את הר ציון עם מקום קברו של דוד המלך. בתקופה הממלוכית הוקם מנזר פרנציסקני סמוך לכנסייה, ומאוחר יותר, נבנה גם ח'אן. העות'מאנים הפכו את קבר דוד למסגד, ואסרו את הכניסה אליו לכאלה שאינם מוסלמים. הם שיקמו את הקבר, והוסיפו לו מח'ראב לתפילה, אריחי קרמיקה מעוטרים ומחיצות הפרדה.

לפני עבודות השימור, נערך בשנת 2009 סקר ותיעד מלא של המתחם. בסקר זה תועד בפירוט הרקע

מינהל שימור

הביזנטית, הצלבנית, הממלוכית והעות'מאנית. עוד נחשפו נישות חצובות וסימני גרפיטי שחרטו עולי הרגל בעבר.

מאמץ רב הושקע בשימור אריחי הקרמיקה המעוטרים, המצפים את קיר האבן החוצץ בין חדר התפילה לחדר הציון. עם השנים, נשברו ונפגעו אריחים רבים, ורבים אחרים נפלו ונעלמו. חלק גדול ממשטח הקרמיקה שעל הקיר ניתק ממנו כמעט במלואו, ונוצרה בטן חלולה המסכנת את המבקרים במקום. לשימור אריחי הקרמיקה הפגועים נדרשה עבודה עדינה של השלמה ואיחוי. אריחים רבים שהתנתקו הוסרו מהקיר, וחוברו מחדש על בסיס חדש, יציב. כן שולבו על פי הצורך אריחים חדשים, הדומים לאלה המקוריים וסומנו בשנת ייצורם החדשה, כדי להשלים את מראהו השלם של הקיר.

חזיתות הפנים והחוץ של המתחם טופלו אף הם. בקמרונות הקלויסטר שמדרום לחלל הקבר הוסרו כל תוספות הבנייה החדשות, ותחת טיח הצמנט נתגלו כתובות של צליינים גרמניים מהמאה הט"ז. שלבי הקמתו של המתחם נראים היום בבירור ומקלים על הבנת שלבי התפתחותו.

עבודה רבה הושקעה בעבודות השימור בחזית המזרחית של קבר דוד. חזית זו, התוחמת את חדר הקבר ממזרח, ניזוקה רבות בעבר, כנראה בשל רעידות אדמה. לאחר פירוק התוספות המאוחרות, נראו בבירור סימני ה"שיפוצים" בחזית, והתקבל פסיפס מעניין של טכנולוגיות

תכנון השימור במתחמי האתר נערך בתיאום עם פרויקט שיקום המכלולים הציבוריים של מתחם קבר דוד. במסגרת הפרויקט, המתחם מטופל, לראשונה מאז קום המדינה, מתוך ראייה תכנונית כוללת ואחידה. עבודות השימור החלו בשנת 2010, והן הבסיס לעבודות השיקום והפיתוח במקום. נערכו פעולות לייצוב קירות וקמרונות, הוסרו סכנות קיימות ונחשפו ערכיו ההיסטוריים והאדריכליים המגוונים של המבנה, שהוסתרו מאחורי תוספות בנייה מודרניות שנוספו לאתר ברבות השנים.

* חסיפת משקוף אבן מעוטר מתחת לשכבות של צבע. צילום: אדריאבי משיח, רשות העתיקות.

לבו של הפרויקט הוא חלל הקבר: אולם המבואה, חדר התפילה וחדר הציון של הקבר. מקירות החלל פורקו כל תוספות הטיח, הצבע והשיש המודרניות. מתחתן נחשפו לראשונה אבני הבנייה המקוריות, אשר מספרות את סיפורו של המתחם ואת שלבי בנייתו לאורך התקופות

מינהל שימור

בנייה וחומרי מליטה במגוון גוונים וטקסטורות. לשימור מגוון זה, המעיד על סיפורו רב-התהפכות של המקום, הותאמו כארבעה סוגים של חומרי מליטה, הקרובים בגונם ובמרקמם לאלו המקוריים. בקידוחים שנערכו בקיר הוברר, כי ליבת הקיר עודנה ריקה ומנותקת בחלקה מהמבנה. לכן, דחוף היה למלא את הליבה בהזרקות של חומר מליטה רב, ולחברה למבנה בעוגנים.

* חדר הסעודה האחרונה. צילום ניקי דוידוב, רשות העתיקות.

צוותי השימור של מינהל השימור עדיין עובדים בימים אלו על חלקים שונים במתחם. העבודות צפויות להסתיים בתחילת שנת 2013, ולאחריהן, יש לדאוג כי האתר ינוהל ויתחזק היטב כדי שהשקעה מרובה זו לא תרד לטמיון.

* לפני ואחרי. צילום: אדר' אבי משיח ואדר' שחר פוני, רשות העתיקות.

כותב: אדר' אבי משיח. למידע נוסף: [שימור ושיקום מתחם קבר דוד- מאחורי הקלעים \(אדר' שחר פוני\)](#)

בעבודות השימור השתתפו המשמרים ג'וני איבובסקי, שירן סבג, איתי אבקסיס, אריאל יוגב, עמית רוזנבלום, עליזה ואן-זיידן, בניהולם של יורם סעד וערן חמו, וכן משמרי ענף התמחויות, בניהולו של ג'ק נגר. **בכתיבת הסקר** שותפים האדריכלים נאור מימר, מרכוס אידלקופ, רם שואף ואבי משיח, המהנדס יעקב שפר וההיסטוריונית אורית רמון. **תכניות השימור** הוכנו על ידי המתכננים אבי משיח, יובל אברהם והמהנדס יעקב שפר.

תצוגות ארכיאולוגיות

תצוגות ארכיאולוגיות ברחבי הארץ

ורק אח"כ, לאחר רישום ותיעוד מלא ניתן יהיה להשאלן לתצוגה. התצוגות המקומיות והאזוריות משלבות ערכים חינוכיים ומאפשרות לכל אזרח להכיר את שרידי המורשת התרבותית של סביבתו. רשות העתיקות רואה בשילובם של הממצאים הארכיאולוגיים בתוכנית הלימודים והקמת תצוגות בבתי הספר כדי לאפשר למידה חווייתית והמחשה של העבר. כמו כן, רשות העתיקות משאילה ממצאים לגנים פתוחים ולמוסדות, מתוך כוונה לקרב את הארכיאולוגיה לקהל שלא מרבה להגיע למוזיאונים מיוזמתו.

מידע על התצוגות מופיע באתר רשות העתיקות ואחת לשבוע מופץ מידע על "תצוגה לסופשבוע" לנאמנים ובדף הפייסבוק.

בשנים האחרונות עוסקת רשות העתיקות בשדרוג התצוגות בקיבוצים. להלן שתי דוגמאות מניר-עם ומשבי-צ'ון.

גן ארכאולוגי ניר-עם

תצוגה ארכיאולוגית של פריטי אבן המשקפים חלק מהתרבות החומרית של דרום ארץ ישראל בתקופות הרומית והביזאנטית (מאות ראשונה עד שביעית לספירה). בתקופות אלו ידע הנגב פריחה תרבותית וכלכלית ועדות לכך הם הפריטים המופיעים בתצוגה. התצוגה כוללת מתקנים חקלאיים ופריטים ארכיטקטוניים שנאספו לפני שנים על ידי חברי הקיבוץ. הפריטים היו מפוזרים בחצרות התושבים ובשטחים הציבוריים.

מאז ומתמיד קיימה רשות העתיקות מדיניות של השאלת ממצאים ועידוד של תצוגות במוזיאונים מוכרים וכן בגופי ציבור שונים: מוסדות לאומיים, מוסדות עירוניים, מוסדות מחקר, מוסדות חינוך, מרכזי מבקרים, בתי ספר ואחרים.

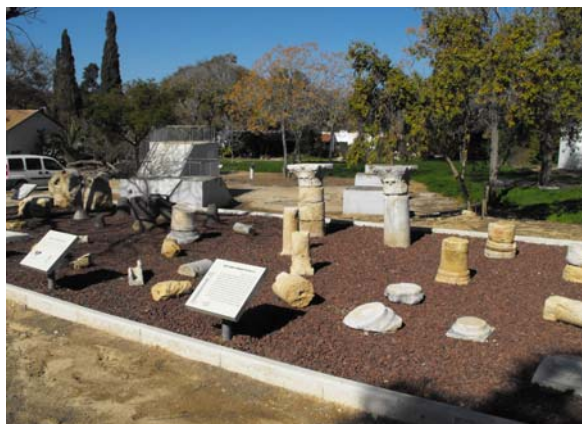
כל העתיקות המתגלות בחפירות ארכיאולוגיות או נמצאות באקראי שייכות לאוצרות המדינה. רשות העתיקות רושמת, מצלמת, מתעדת וממחשבת את העתיקות. תיעוד זה משמש כמאגר מידע מרכזי לחוקרים ולאוצרים בארץ ובעולם. באוספי אוצרות המדינה יש למעלה ממיליון עתיקות ובהם: מגילות, מטבעות, כלי חרס, אבן, זכוכית, תכשיטים, עץ ומתכת וכן גלוסקמאות, פריטים ארכיטקטוניים ועוד. בכל שנה נוספים אלפי עתיקות לאוצרות המדינה.

המטרה היא לקרב את הציבור לנכסי העבר ולשמירה עליהם. רשות העתיקות מייצעת למוזיאונים, יוזמת תערוכות ומשאילה ממצאים לתצוגות בארץ ובעולם. עם השנים גדלה המודעות ומתרבות הפניות להצגת עתיקות. בשנה האחרונה טופלו כמאה וחמישים בקשות להשאלות קצרות טווח ולהשאלות ממושכות.

האוספים הקיבוציים, שהתגבשו במשך השנים הם חלק מהאוספים הציבוריים. בייסודם עמדו חובבי ארכיאולוגיה וידיעת הארץ שמצאו עתיקות על פני השטח והקימו חדרי אוספים. תופעה זו של התהוות חדרי אוספים בקיבוצים אופיינית לפרק מסוים בתולדות הארץ. מאז שחוקק חוק העתיקות בשנת 1978, יש למסור את העתיקות למדינה

תצוגות ארכיאולוגיות

בניר-עם מוצגים בית בד להפקת שמן הזית, רחיים של חמור' לטחינת תבואה, מרזבים וחוליות צינור, פריטים ארכיטקטוניים ממבני ציבור כגון בסיסים, עמודים וכותרות.

אוצרות: ניר פארן, רשות העתיקות

תצוגות ארכיאולוגיות

גן ארכיאולוגי שבי ציון

בתצוגה הארכיאולוגית פריטי אבן המשקפים חלק מהתרבות החומרית של ארץ ישראל בעת העתיקה. הם נאספו באזור שבי ציון ובמשך עשרות שנים היו בחצרות החברים. חלק מהפריטים נתרמו ע"י משפחת יעקב פרויליך ובנותיו.

התצוגה מוקמת בחצר המועדון (בית יהושע) ופתוחה לכל. בתצוגה חוליית בור (פי הבור), אבני מיל, סורג מכנסיה (שבר עמוד), אגן ריסוק של בית בד להפקת שמן הזית.

אוצרות: ד"ר אורית שמיר, רשות העתיקות.

פעילות חינוכית

תלמידי באר שבע חושפים ומשמרים את שרידי העיר

להפוך את האתר למרכז תיירותי-לימודי לתושבי באר שבע, לתושבי הדרום ולתיירים מהארץ והעולם". אפללו מוסיפה, כי "בעידן הממוחשב של ימינו ישנם ילדים שזו הפעם הראשונה בחייהם שהם עובדים עם כלי עבודה וכלי חפירה. הם אוספים את האדמה לדלי ורצים בהתלהבות לנפות ולחפש את הממצאים השונים, ששימשו את אבותינו. זה מחמם את הלב".

בפרויקט שותפים גם קבוצת הסטודנטים המצטיינים של מכללת קיי - תוכנית רגב, בראשות ד"ר ורד יפלח. הסטודנטים ביקרו במקום, נפגשו עם גורמים בעירייה, ופועלים למען האתר ולמען חיבור הקהילה למורשת התרבותית שלו.

* צילום: אורית אפללו, רשות העתיקות.

פרויקט משותף לרשות העתיקות ולעיריית באר שבע

תלמידי בתי ספר בבאר שבע זוכים לקחת חלק בחשיפת ההיסטוריה של העיר.

בפרויקט משותף לבתי הספר ולרשות העתיקות, במימון מחלקת התיירות של עיריית באר שבע, מצטרפים התלמידים לעבודה בחפירות ארכיאולוגיות ב"מתחם C" שליד השוק העירוני. כך, זוכים התלמידים לחוויה יוצאת דופן ומרגשת, המשלבת למידה, עבודת כפיים, ופיתוח זיקה למורשת התרבותית של העיר באר שבע.

בתחילת היום, משתתפים התלמידים בהרצאה העוסקת בעברה המפואר של עירם וחושפת אותם לשרידי העתיקות בעיר, ולאופן עבודת הארכיאולוג בשטח. לאחר הצטיידות בנעלים סגורות, בכובע ובמים, הם נוסעים לאתר.

האתר הארכיאולוגי שאותו חופרים התלמידים, נחפר לראשונה בשנת 1991, ובשנים 2004 עד 2006, במסגרת חפירות הצלה על-ידי רשות העתיקות ואוניברסיטת בן גוריון. התגליות באתר מספקות עדויות לחיים בבאר שבע מלפני כ-5,000 שנה ועד ימינו.

לדברי אורית אפללו, מנהלת מרכז ארכיאולוגי נגב ברשות העתיקות, "מיקומו של האתר הארכיאולוגי - סמוך לשוק העירוני התוסס, ובקרבת הכניסה הדרומית לבאר שבע, וכן הממצא הייחודי במקום, יוצרים פוטנציאל גבוה לפיתוח כפארק ארכיאולוגי - חינוכי. רשות העתיקות והאזרחים הצעירים של העיר מקווים יחד,

שונות

פרס "שומר ציון" מאת מרכז אינגבורג רנרט ללימודי ירושלים באוניברסיטת בר אילן הוענק לרשות העתיקות

* פרס "שומר ציון" לשנת תשע"ב הוענק לרשות העתיקות ולעומד בראשה, מר שוקה דורפמן. כמדי שנה, הפרס הוענק באירוע חגיגי במלון המלך דוד בירושלים בנוכחותם של אנשי אקדמיה וציבור רבים ואורחים חשובים מהקהילה הארכיאולוגית בארץ. ועדת הפרס, בראשותם של אירא רנרט ופרופ' אלי ויזל, החליטה להעניק את פרס "שומר ציון" תשע"ב לרשות העתיקות על תרומתה לארכיאולוגיה של ירושלים. חפירות רשות העתיקות בירושלים בשני העשורים האחרונים שינו לחלוטין את הידע הארכיאולוגי וההיסטורי הקיים, ותרמו תרומה של ממש לחשיפה רחבה של מורשת התרבות של העיר לגווניה. במפעלי החפירות, במחקר, בפרסומים המדעיים, בפעולות השימור וביוזמות החינוכיות והציבוריות תרמה רשות העתיקות תרומה חשובה למורשת ירושלים. [לפרטים נוספים](#)

דבר עבר

* [עלון רשות העתיקות, גיליון מס' 17, מאי 2012](#)

מידע למתנדבים

* רשות העתיקות מודעת לרצון הקיים אצל רבים מהארץ ומחו"ל לקחת חלק במפעלי החפירות והשימור המתקיימים ברחבי הארץ לאורך כל חודשי השנה. הרשות מאפשרת למתעניינים להתנדב בפרויקטים שהיא מקיימת, במטרה לחבר את הציבור באופן מעשי למורשת התרבותית של הארץ. [למידע על המתנדבים](#)

פעילויות ארכיאולוגיות לקייטנות

* לקראת הקיץ הקרוב, רשות העתיקות מציעה ימים של חוויה, עשייה והעשרה המשחזרים את עולמם של האנשים בעבר, ומגוון פעילויות ייחודיות. את הפעילות ניתן להזמין לקייטנות שונות ברחבי הארץ ליום בודד או למספר ימים. המדריכים של המרכזים הארכיאולוגיים יגיעו עם כל הציוד הנלווה להדרכה. [לפרטים נוספים ולהזמנה](#)

שונות

הודעות לעיתונות

- * הרס בכבשן עתיק, מהגדולים בעולם, לייצור כלי חרס ביבנה
- * עדות ארכיאולוגית ראשונה לקיומה של העיר "בית לחם" כבר בתקופת בית המקדש הראשון
- * בית בד מרשים בן 1400 שנה נחשף במודיעין

כנסים וימי עיון

- * מבט אל העבר חידושים בארכיאולוגיה התשע"ב סדרת ערבי עיון בשיתוף רשות העתיקות (21 ביוני, 18:30 - 20:30, יד יצחק בן-צבי, רח' אברבנאל 12, ירושלים)

מומלץ גם לחפש אותנו בפייסבוק **"רשות העתיקות- לגעת בעבר"** ו **בערוץ היוטיוב** ולהתעדכן באופן שוטף בנעשה ברשות העתיקות, לראות תמונות מפעילויות ומחפירות ולקבל עדכונים על פעילויות מתוכננות.

עריכה והפקה מירב שי **תכנים** אדר' אבי משיח, אורית אפללו, ד"ר אורית שמיר, פרופ' איוון פרידמן, יולי שוורץ, מירב שי
עריכה גרפית ערן צירמן **תודות** חנה הירשפלד

